

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ І ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. РОЗРОБКА І ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА І МЕНЕДЖМЕНТ.

УДК 553.1:504.06

Г.А. Білецька, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри екології
Т.Л. Пізнюк, магістр спеціальності 101 Екологія
Хмельницький національний університету

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СЛАВУТСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

З'ясовано соціально-економічне та екологічне значення екологічного туризму. Обґрунтовано перспективність екотуристичної діяльності для сталого розвитку регіонів та областей. Визначено чинники і переваги розвитку екотуризму у Славутському районі Хмельницької області.

Ключові слова: туризм, екологічний туризм, сталий розвиток.

Усунення диспропорцій в економіці регіонів та їх перехід до сталого розвитку є одними з пріоритетів політики України. Одним із шляхів стимулювання соціально-економічного зростання депресивних регіонів є формування і розширення ринку туристичних послуг, але часто це призводить до наростання протиріч між задоволенням туристичного попиту і раціональним використанням природних ресурсів. Мінімізувати ці протиріччя дозволяє такий вид туристичної діяльності як екологічний туризм, що базується на основоположних принципах сталого розвитку, передбачає раціональне використання природних ресурсів та збереження етнокультурного середовища. Не зважаючи на соціальне, економічне та екологічне значення екотуризму, проблеми його розвитку в Україні сьогодні мало досліджені. Залишаються невирішеними також питання удосконалення рекреаційного природокористування на рівні адміністративних районів та областей.

Екологічний туризм порівняно нове поняття у туристичній діяльності і проблеми його розвитку перебувають в центрі уваги науковців (І. Бочан, В. Гетьман, А. Дроздова, О. Дмитрук, Ю. Зінько, М. Мальська, Т. Сергеева, М. Рутинський, М. Черчик, В. Чижова, В. Храбовченко та ін.). Водночас, у дослідженнях не одержало належного наукового осмислення значення екологічного туризму як чинника сталого розвитку регіонів України. Разом з тим, більшість території України має необхідні ресурси і сприятливі умови для екотуризму. Зважаючи на означене, обґрунтування доцільності розвитку екологічного туризму на території Славутського району Хмельницької області є актуальним завданням наукових досліджень.

Метою статті є визначення потенційних можливостей Славутського району Хмельницької області для здійснення екотуристичної діяльності та обґрунтування значення екологічного туризму для сталого розвитку району.

Термін «екотуризм» був запропонований у 80-х роках ХХ ст. маркетологами туристичних організацій для впливу на туристів, орієнтованих на активний відпочинок і захист природи. Насправді туроператорів мало турбувала охорона навколишнього середовища. У такий спосіб збільшувалася прибутковість туристичної діяльності [6]. Невідрегульованість відносин у системі «суспільство-природа» спонукали Всесвітню туристичну організацію (WTO), Всесвітню раду з подорожей і туризму (WTTC) й організацію «Зелений світ» на основі «Agenda 21» розробити концепцію сталого розвитку подорожей і туризму («Agenda 21 for the travel and tourism industry»), провідна ідея якої полягає в тому, що туристична діяльність повинна здійснюватися без нанесення збитків туристичним ресурсам [7]. Цій концепції повністю відповідає екологічний туризм, під час організації якого рекреаційна функція підпорядковується продуктоохоронній.

Нині існує значна кількість визначень екологічного туризму. У найбільш загальному розумінні екотуризм є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням [3]. Основною ідеєю екотуризму є гармонізація стосунків людини з навколишнім природним середовищем, турбота про збереження довкілля, що використовується в туристичних цілях, підвищення екологічної свідомості суспільства [5]. Разом з тим, екологічний туризм є прибутковою діяльністю і сприяє соціальному та економічному відродженню депресивних регіонів, оскільки збільшує надходження у місцеві бюджети, створює нові робочі місця, розвиває соціальну і виробничу інфраструктуру [1]. Таким чином екологічний туризм можна вважати чинником сталого розвитку країни, регіону, області, району.

Необхідною умовою розвитку екотуризму є природні рекреаційно-туристичні ресурси, до яких відноситься клімат, водні ресурси, рослинний і тваринний світ, території та об'єкти природно-заповідного фонду тощо.

Для визначення потенційних можливостей розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області з'ясовано наявність у районі чинників його розвитку – природних рекреаційно-туристичних ресурсів і туристичної інфраструктури.

Здійснений аналіз дає підстави для таких узагальнень. Розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області сприяють такі чинники: наявність рекреаційно-туристичних ресурсів, відносно чисте та безпечне довкілля, розвинута транспортна мережа.

На території Славутського району є лісові ресурси і водні об'єкти, багато з яких можуть бути використані у рекреаційних цілях. Ліси вкривають 23,1 % території району. Деревостан лісів переважно утворює сосна звичайна. Разом з нею ростуть береза бородавчата, рідше – дуб звичайний і ялина європейська.

Славутський район має густу сітку річок, що належать до басейну Дніпра. Найбільшою річкою є Горинь. Природних озер на території району немає. Найбільшими штучними озерами є Княже озеро і комплекс озер, які називають Голубими. Площа водного дзеркала річок та ставків у Славутському районі складає 1168 га. Більшість річок і комплекс Голубих озер можуть бути використані для рекреаційних цілей.

Територія Славутського району є екологічно сприятливою з точки зору забруднення, санітарно-епідеміологічного стану і ризику виникнення стихійних лих. Разом із сприятливим для відпочинку кліматом і добре розвинутою транспортною мережею усе вище зазначене створює сприятливі умови для розвитку екотуризму.

Разом з тим у екотуристичний потенціал Славутського району практично не використовується. Туристичні організації, що пропагують екотуризм і займаються його організацією, в районі відсутні. Оздоровчий відпочинок і туризм мають переважно неорганізований характер. Рекреаційна діяльність зосереджена в основному біля «Голубих озер», що входять до складу Гідрологічного заказника з однойменною назвою. На околиці с. Стигани, що розташоване біля одного із озер, функціонує агрооселя «Любава» і дитячий оздоровчий табір «Голубі озера Славутчини».

Вважаємо, що розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області перешкоджають такі чинники: відсутність достатньої туристичної інформації про регіон, недостатньо розвинута туристична інфраструктура, зокрема відсутність таборів для екотуризму.

Разом з тим, лише екотуризм у сучасних економічних умовах здатний реально допомогти малим населеним пунктам України вижити, оскільки саме вони своєю специфічністю притягують екотуристів. Ми поділяємо думки науковців, що екотуризм інтегрує соціально-економічну та екологічну складові сталого розвитку [2, 3, 4, 5]. Відтак, екотуризм є одним із чинників сталого розвитку Славутського району Хмельницької області.

Вважаємо, що потенційними вигодами від розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області є такі: зростуть доходи місцевого населення і покращиться економічний розвиток району; будуть створюватися нові робочі місця у сфері обслуговування і збільшиться зайнятість сільського населення; екотуризм сприятиме збереженню природи.

Аналіз чинників розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області дав змогу розробити рекомендації щодо оптимізації цього виду туристичної діяльності. Рекомендуємо організаціям, що планують займатися екотуристичною діяльністю здійснити такі заходи: розробити пілотні проекти, що дозволять наочно продемонструвати користь від розвитку екотуризму в Славутському районі; створити у м. Славута інформаційний центр, який би надавав туристам інформацію про готелі, нічліги і табори для екотуристів; здійснити заходи з поліпшення іміджу Славутського району як терену для відпочинку, оздоровлення й духовного екологічного збагачення особистості, зокрема такі, як створення веб-сторінки району, публікація рекламних проспектів, виступи у засобах масової інформації, проведення різноманітних рекламних акцій тощо.

Отже, екологічний туризм – це галузь туристичної діяльності, що базується на основоположних принципах сталого розвитку. Екотуризм сприяє досягненню соціально-економічної та екологічної стійкості територій і таким чином дозволяє внести конструктивний вклад у сталий розвиток країн, регіонів та областей.

Аналіз чинників розвитку екологічного туризму у Славутському районі Хмельницької області дає можливість зробити висновок, що перспективи здійснення екотуристичної діяльності в районі є потенційно сприятливими. Район має необхідні для розвитку екологічного туризму природні рекреаційно-туристичні ресурси і відносно безпечне довкілля. Екологічний туризм буде сприяти сталому розвитку Славутського району через раціональне використання природних ресурсів, збільшення надходжень у місцевий бюджет, створення нових робочих місць, відновлення і зміцнення трудового потенціалу людини, що є головною умовою її продуктивної участі у житті суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці програми розвитку екотуризму у Славутському районі Хмельницької області та практичних рекомендацій для її реалізації.

Список використаних джерел.

1. Білецька Г.А. Розвиток екотуризму як засіб економічного зростання Хмельницької області / Г.А. Білецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №10. – Т. 2. – С. 245–247.
2. Богуш Л.Г. Екотуризм як вектор інтеграції соціально-економічної та екологічної складових сталого розвитку / Л.Г. Богуш // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2008. – С. 254–260.
3. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : Навч. пос. / О.Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.

4. Зубачева В.Я. Особо охраняемые природные территории как важнейший фактор развития экологического туризма / В.Я. Зубачева // Эколого-экономический механизм сохранения биоразнообразия особо охраняемых природных территорий. – 2007. – С. 223–227. – Режим доступа: <http://npbp.brestobl.com/sciences/izd/izd004.html>.

5. Савицька О.П. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України / О.П. Савицька, Н.В. Савицька, Л.В. Погребняк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 122–128. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/24.pdf>.

6. Храбовченко В.В. Экологический туризм: Учебно-метод. пособие / В.В. Храбовченко. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 208 с.

7. Agenda 21 for the travel and tourism industry. Towards environmentally sustainable development. – WTO. – pp. 1–78. – Режим доступу: <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19971806845>.

УДК 504.064

О.І. Бондар, член-кореспондент НААНУ, д.б.н., професор

В.П. Гандзюра, д-р біол. наук, проф., директор;

С.П. Погурельський, наук. співр. Центру європейської та євроатлантичної інтеграції.

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

ПРОБЛЕМИ ЕКОБЕЗПЕКИ СЕКТОРУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України в царині екології та екобезпеки, роль Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління в поліпшенні стану довкілля та екобезпеки сектору оборони України. Намічені шляхи удосконалення природоохоронних заходів у секторі оборони, розроблені фахівцями Центру європейської та євроатлантичної інтеграції ДЕА, які увійшли до Річної національної програми Україна-НАТО-2019.

Ключові слова: європейська та євроатлантична інтеграція, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, екобезпека, сектор оборони України.

Європейська та євроатлантична інтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України. Подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Конституція України визначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Переважає більшість українського суспільства підтримує курс на повноправне членство України в ЄС та НАТО, усвідомлюючи, що це є ключовою гарантією розбудови демократичної правової держави та забезпечення її безпеки. Широка суспільна підтримка в Україні європейського та євроатлантичного вибору зумовлена європейською цивілізаційною ідентичністю України, її тісними і тривалими відносинами з членами європейської та євроатлантичної спільнот, які ґрунтуються на спільних цивілізаційних цінностях.

Україна має достатні політико-правові передумови для повного інтегрування до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу – право на інтегрування до ЄС за Україною закріплює стаття 49 Договору про Європейський Союз, визначаючи, що будь-яка європейська держава, що шанує спільні принципи, може звернутися з поданням щодо набуття членства в Союзі. Приналежність України до західної цивілізації відображено і в Угоді про асоціацію з її визнанням європейських прагнень та європейського вибору України, і в рішенні Бухарестського саміту НАТО 2008 року про підтвердження майбутнього членства України в цій організації.

У 2019 році в Конституції України законодавчо закріплено цивілізаційний вибір, європейська ідентичність Українського народу та незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Правова визначеність курсу України на членство в ЄС і НАТО мобілізує українське суспільство і українську владу та сприяє реформам, спрямованим на досягнення критеріїв повноправного членства в ЄС і НАТО.

Особливо скрутна екологічна ситуація склалася в Україні на територіях військових об'єктів. Адже до розпаду СРСР “військові території” займали 18 % всієї України. Це в чотири рази більше заповідних та трохі більше, ніж лісів. В той час як у країнах-членах НАТО загальна площа земель, відчужених для повсякденної діяльності військ становить 1-3 % їх змельного фонду, а в Україні – близько 7 % загальної території країни. У США на очищення й відновлення 1 км² землі, що використовується як полігон для стрільби та бомбометання, в середньому витрачається близько 250 млн. доларів. Витрати на очищення військових баз від токсичних хімічних відходів на початку 90-х років у США становили 30-40 млрд. доларів за рік.

Співробітництво між Україною та ЄС і НАТО у природоохоронній сфері має на меті: